

Семенча І.Є.

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕСИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КЕРІВНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Закономірності існування систем та середовищ доводять, що розглядати діяльність будь-якої системи неможливо без врахування системних впливів метасистем, надсистем та підсистем на її діяльність. В цьому напрямку розроблені різноманітні підходи щодо узагальнення характеристик таких впливів. Так, наприклад, отримано класифікаційні ознаки системних зв'язків у працях Білопольського М.Г. [1, с. 28, 71–77], Мешкова І.В. [2, с.37] та Полякова В.О. [3, с.49]. Але ці класифікації спрямовані на розв'язання або загальнонаукових проблем, або для вивчення окремих характеристик закономірностей. Жодна з них не має необхідної повноти, отже, потребує узагальнення та доповнення. Крім того, не всі автори надають опис характеристик, які виділяють у своїх класифікаціях, що ускладнює процес аналізу та інтерпретації результатів, що досліджуються.

Постановка завдання. Мета статті зводиться до вирішення завдання аналізу чинників впливу на керівну систему як регулятор діяльності підприємства та за допомогою використання метода теоретичного аналізу, синтезу та узагальнення розробки їх загальної класифікації.

Результати. У [4] ми зазначали, що для будь-якої системи залишається справедливим розгляд ланцюга «метасистема → надсистема → система → підсистема». Така багаторівнева системна структура передбачає взаємодію керівної системи з соціально-економічною системою країни як метасистемою, підприємством як надсистемою та керованою системою як підсистемою [1]. В результаті взаємодії утворюються специфічні зв'язки.

Аналіз означених зовнішніх зв'язків дозволить оптимізувати реагування керівної системи на зовнішній вплив зі сторони об'єктів різних середовищ за допомогою врахування характеру та особливостей потоків інформації, речовини та енергії на неї, прогнозувати майбутні впливи та передбачати характер змін у різних ситуаціях функціонування.

З такою метою нами було проведено таке дослідження:

- вивчені існуючі загальні авторські класифікації щодо впливів на системи [1–3];
- визначені ті з впливів, які притаманні керівній системі;
- сформульований зміст характерних ознак щодо кожного виду впливу;
- ознаки зведені до загальної класифікації;
- класифікація доповнена ознаками, які дозволять найповніше описати процеси взаємодії керівної системи із середовищем (мета-, над- та підсистемою), врахувати усі можливі впливи.

Таким чином, проведене дослідження дозволило отримати загальну класифікацію впливів чинників середовища на керівну систему. Докладно розглянемо її структуру:

1. За системністю:
  - закономірні – зв'язки, які мають не випадково пов'язані з іншими впливи;
  - випадкові – зв'язки, що проявляються випадково, без будь-яких залежностей.
2. За довжиною існування:
  - постійні – зв'язки, що проявляють свій вплив завжди;
  - тимчасові – зв'язки, що проявляють свій вплив час від часу.
3. За об'єктом пізнання:
  - організованості – зв'язки, спрямовані на розподіл та координацію процесів;
  - розвитку та вдосконалення – зв'язки, спрямовані на покращення, розвиток та розширення взаємодії;
  - технологічні – зв'язки, спрямовані на вдосконалення науково-технічного прогресу, технік досягнення спільних цілей та завдань;
  - економічні – зв'язки, пов'язані з процесами розподілу, обміну та споживання матеріальних благ;
  - соціологічні – зв'язки, що призводять до впливів на свідомість людей, до формування високо розвинутого суспільства;
  - природно-екологічні – зв'язки, що відображають взаємодію з природними чинниками, необхідність їх покращення та збереження;
  - функціональні – демонструють форми реалізації прямого та зворотного зв'язку у системі.
4. За формами детермінізму:
  - однозначні – прості зв'язки, котрі трактуються односкладно («вхід–вихід», «причина–наслідок», «вплив–результат»), легко фіксуються та аналізуються за допомогою спостережень;
  - вірогідні – зв'язки, котрі демонструють певну часткову та при цьому закономірну впевненість у впливах;
  - кореляційні – зв'язки, котрі показують пряму або зворотну залежність між чинником впливу та результатом;
  - нечіткі – зв'язки, котрі неможливо або складно формалізувати, складно виявити та спостерігати характер їх впливу.
5. За силою:
  - жорсткі – зв'язки, які характеризуються тиском, напругою та безперервністю одночасно;

- корпускулярні – «м'які» зв'язки впливу, які супроводжуються взаємним пристосуванням, компромісною формою взаємодії.
- 6. За характером результату зв'язку:
  - породження – вплив, що спричиняє появу певних зв'язків;
  - перетворення – зв'язки, що змінюють характер взаємодії між середовищем та системою.
- 7. За напрямом дій (або впливу):
  - прямі – зв'язки, що утворилися унаслідок первинної взаємодії;
  - зворотні – зв'язки, що утворилися унаслідок повторної та подальших взаємодій.
- 8. За типом процесів (або рівнями управління):
  - функціонування – зв'язки, що пов'язані з механізмом процесів взаємодії між системою та середовищем;
  - розвитку – зв'язки, що пов'язані зі змінами у процесі взаємодії між системою та середовищем;
  - управління – зв'язки, що пов'язані з регулюванням впливів на процеси взаємодії між системою та середовищем з певною метою.
- 9. За змістом предмету зв'язку:
  - перенесення речовини – за допомогою цих зв'язків переносяться речовина (матерія) у вигляді технологій, ресурсів, обладнання, тощо;
  - перенесення енергії – за допомогою цих зв'язків переносяться енергія (наприклад, економічна – гроші, технологічна – електрична, психологічна – емоції, вольові зусилля, соціальна – міжособистісні та групові відносини, тощо);
  - перенесення інформації – за допомогою цих зв'язків переносяться дані як окремі факти, які характеризують об'єкти, процеси та явища предметної області, а також їх властивості, та знання як закономірності предметної області (принципи, зв'язки, закони), які отримані в результаті практичної діяльності та професійного досвіду, що дозволяє спеціалістам ставити та розв'язувати завдання у цій області.
- 10. За ступенем керованості:
  - високої керованості – зв'язки, на які можливо повністю впливати та контролювати усі зміни взаємодій;
  - середньої керованості – зв'язки, коли не на всі потоки можливо вплинути, частковий контроль;
  - низької керованості – ступінь впливу у зв'язках замала, контроль ослаблений;
  - некеровані – відсутня можливість впливу, неможливо контролювати зв'язки.
- 11. За масштабом:
  - комплексні – зв'язки у всіх можливих напрямках взаємодії;
  - локальні – взаємодія поширюється лише на деякі аспекти зв'язку.
- 12. За характером виміру:
  - кількісні – зв'язки, котрі піддаються формалізації шляхом математичних операцій, позначають розмір, вагу впливу;
  - якісні – зв'язки, котрі характеризуються ознаками, що не підпадають під процеси вимірювання.

Висновок. Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки. Вивчено існуючі ознаки системних зв'язків та розроблена їх загальна класифікація. Це дозволить описати особливості взаємодії керівної системи підприємства з кожним об'єктом зовнішнього середовища та виявити суттєві закономірності процесу взаємодії.

Напрямоком подальших досліджень може бути знаходження оптимальних шляхів та аналіз суттєвих закономірностей між зв'язками керівної системи та зовнішнім середовищем.

Джерела та література

1. Белопольский Н.Г. Энвайроника – наука о развитии и совершенствовании общества и мира. – Донецк – Мариуполь: ИЭП НАН Украины, 1997. – 331 с.
2. Мешков И.В. Исследование влияния факторов внешней среды на систему управления фирмы. Дис... канд. экон. наук: 08.00.05. – Оренбург, 1999. – 161 с.
3. Поляков В.А. Универсология. – М.: Амрита–Русь, 2004. – 320 с.
4. Семенча І.Є. Організація дослідження діяльності керівної підсистеми управління з позиції теорії систем // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 208: В 4 т. Том II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 456–461